

SOCIAL WORK IN HUNGARY TODAY

Abstract: Hungary is systematically and consistently working to improve and modernize its social security and social assistance systems as well as social services. Local government provides social services by taking them in full or at least securing and contracting them.

Author information:

Gyulnihar Nedzhub

PhD

at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

Department of Social Work

✉ g_nedjib@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Hungary, social policy, social security, social protection, social assistance, social services

През последните сто години унгарският народ преминава през редица изпитания като Версайския диктат, тежките последици от Втората световна война, опазване на националното си достойнство през 1956г., разногласията с Европейския съюз относно сътрудничеството с бившето съветско пространство и Китай. Благодарение на далновидната и твърда политика на унгарските управници през последните няколко години унгарската икономика се стабилизира и дори е в подем, пазарите вече са разширени и националният доход се повиши чувствително. Днес се отбелязва нарастване в размера на пенсиите и трудовите възнаграждения, което води до повишаване стандарта на живот в страната.

Унгария е централноевропейска парламентарна република, управлявана от министър-председател (изпълнителна власт) и президент (с предимно представителни функции). Тя е разделена на 19 окръга, Будапеща и 23 града с правомощия на равнище окръг. Унгария е с членство в Европейския съюз от 1 май 2004г. и член на Шенгенското пространство от 21 декември 2007г.

След промените и по-специално след влизането в сила на *Закона за социалната администрация и социалните услуги* (1993) социалното подпомагане и услугите се обединяват и отиват под ръководството на местната власт. С изключение на социалното осигуряване и семейните и детските надбавки всички останали услуги се поемат от общинските социални служби. Това се отнася както до управлението на образователните, здравните и правноинституционалните структури, така и до услугите, които те осигуряват.

Управлението, организацията и администрирането на унгарската социалноосигурителна система са *централизирани*. Услугата за социални обезщетения е децентрализирана.

В Унгария съществуват **пет основни клона на социално осигуряване**, а именно:

1. Здравно осигуряване – има само един вид здравно осигуряване, което се администрира от Министерството по човешките ресурси.

2. Пенсионно осигуряване – системата за *пенсионно осигуряване* функционира от 1 януари 1998г., след реформа. Тя се състои от два стълба.

Първият стълб е задължителната държавна пенсия. Контролира се от Министерството по човешките ресурси и се управлява от Централната администрация за национално пенсионно осигуряване и от дирекциите за пенсионно осигуряване на регионалните държавни служби.

Вторият стълб се базира на доброволни спестявания от 3 ноември 2010г. Той се финансира и управлява изцяло от няколко лицензирани независими частни пенсионни фонда, които са под надзора на Унгарския финансов надзорен орган.

Пенсиите и здравните услуги се класифицират като социално осигуряване.

3. Осигуряване за безработица – Министерството на националната икономика отговаря за осигурителната система за безработица, която е изградена на осигурителна основа. При нея както работодателите, така и служителите плащат вноски.

Унгарската система за политика за заетост включва:

➤ органи на самоуправлението – Националният икономически и социален съвет, ръководният орган на фонда за пазара на труда и Регионалните съвети по труда;

➤ административни органи – Националната служба за заетост, която включва Националната служба по труда, Ведомствените центрове по труда, местните офиси на Ведомствените центрове по труда и Ведомствените центрове за развитие и обучение на работна ръка.

4. Система за семейно подпомагане – универсална система, управлявана от Министерството по човешките ресурси.

Обезщетенията за семейно подпомагане се ръководят и администратират от Унгарската държавна хазна и Националния здравноосигурителен фонд.

5. Система за социално подпомагане – управлява се от местните правителства, а надзора ѝ се осъществява от Министерството по човешките ресурси [8].

Видовете обезщетения в Унгария са:

1. *Здравни грижи*, които включват лечение, лекарства, стоматологични интервенции, профилактични прегледи, домашно лечение, болнични грижи и медицински принадлежности.

2. *Парични обезщетения за болест* – за осигурени лица и за майки, които се грижат за болно дете и биват обезщетение при неработоспособност и обезщетение за болест.

3. *Обезщетението за майчинство и бащинство* включва обезщетение за бременност и раждане (за жени, които през двете години, предхождащи раждането на тяхното дете, са били здравноосигурени най-малко 365 дни) и еднократна помощ при раждане.

4. *Обезщетение за инвалидност* – В края на 2011г. се приема нов Закон за обезщетенията за лица с променена работоспособност и се създава нов комплексен метод за оценка на работоспособността, като целта е да върне на пазара на труда лицата с променена работоспособност.

Те са:

- обезщетение за рехабилитация;

- обезщетение за инвалидност, ако не се препоръчва рехабилитация.

5. *Пенсията и обезщетения за старост* (в сила от 1 януари 2012г.) включват:

- пенсии за старост;

- „40 годишният допустим стаж за жени”;

- обезщетения за преживяло лице;

- помощи при смърт.

6. *Обезщетенията за преживели лица* включват: пенсия за преживял съпруг; помощ за сираци и пенсия за родители.

7. *Обезщетения при трудова злополука и професионална болест:*

- обезщетения в натура – включва: обща медицинска помощ; 100% покритие за лекарства; оборудване и здравни грижи; определени видове лечение;

- обезщетение за болест поради трудова злополука;
- анюитет при трудова злополука – при условие, че лицето е с над 13–15 % н.р. и няма право на обезщетение за увреждане.

8. Семейни обезщетения:

- семейна помощ;
- помощи за грижи за деца у дома;
- помощ за отглеждане на дете;
- помощ за раждане на дете;
- обезщетение за бременност и раждане;
- възнаграждение за грижи за деца.

9. *Безработица* – предоставя се обезщетение за търсещо работа лице и помощ за търсещо работа лице преди пенсия.

10. Минимални средства – три типа, независещи от вноските обезщетения:

- пенсия за инвалидност;
- независеща от вноски помощ за старост;
- транспортна помощ.

Освен това съществува и обезщетение за лица в активна възраст.

11. Дългосрочни грижи – отпуска се възнаграждение за полагане на грижи.

Според унгарския модел съществува *три вида социално подпомагане*:

- финансово подпомагане (помощи);
- помощ в натура (in-kind);
- лично подпомагане.

Личното подпомагане се нарича още „предоставяне на **социални услуги**”.

Съласно *Закона за обществената администрация и социалните услуги* договаряните социални услуги са следните:

- основни – хранене, домашна помощ, семейно подпомагане, други специални форми;
- специални социални услуги – специализирани социални институции, осъществявани чрез лично подпомагане.

Само услугите, посочени в закона, могат да се финансират от държавата чрез възлагане, а ако се включат нови услуги, те се прибавят към категорията „специални услуги”. За останалите услуги НПО могат да получат финансиране от централната и/или местната власт чрез целевите схеми за подпомагане, договорите в обществена полза или предоставянето на грант. Годишният Закон за бюджета разпределя финансирането между централната и местната власт [1].

Всяко регистрирано НПО може да бъде доставчик на социални услуги като е необходимо да премине през лицензионен режим, който е по-лесен за т.нар. „основни доставчици на социални услуги” и по-труден за „социални институции”. Ако една организация предоставя услуга, която според закона е задължение на държавен орган, тази организация може да получи статут на организация, работеща в „изключителна обществена полза”.

В Унгария обаче често организации, които не са в обществена полза, също стават доставчици на социални услуги.

Органите за контрол и надзор са:

- Службата за данъчен и финансов контрол – следи за дейността на НПО;
- Националната служба за одит – контролира разходването на бюджетните средства;
- Публичният прокурор – осъществява общия надзор.
- Обществен контрол – осъществява се от нар. съвети като в областта на социалната политика това е Социалният съвет, който подпомага сътрудничеството между социалните организации и правителството. В него са включени т.нар. „подсекторни съвети” – Женски съвет, Съвет за доставчиците на социални услуги и социални обучения, Съвет на социалните

организации на работниците и работодателите и пр. В Социалният съвет се включват представители на изпълнителната и местната власт.

Социалните услуги се **финансират** от:

- централния държавен бюджет;
- социалноосигурителните фондове – пенсионен фонд, фонд за здравни грижи и пазара на труда;
- местното самоуправление.

Централното бюджетно финансиране е чрез:

- грантово подпомагане (средствата се предоставят чрез отворен конкурс за отпускане на гранта);
- „уникални“ решения, т.е. Народното събрание или правителствен орган взема решение за подпомагане на определено НПО (целево подпомагане);
- „нормативно подпомагане“ – подпомагане, изчислено на основата на разходите за едно лице, което се дава на лицензирани организации, предоставящи социални, здравни или образователни услуги.

Местните власти също могат да предвидят в ежегодните си бюджети определена сума пари, с която да подпомогнат НПО при предоставянето на социални услуги, като се създава определен фонд за тази цел.

В Унгария съществува **Закон за 1%**, съгласно който физическите лица могат да насочат 1% от своя подоходен данък към определено НПО и друг 1% за църквата. С изключение на някои особени случаи като болничните фондации няма данни обаче социалните НПО да получават големи суми по този ред [1].

Най-големите НПО получават подпомагане и от *министерствата* за своите оперативни разходи.

НПО могат да получават бюджетно подпомагане от отделни *публични фондове* и от специални бюджетни програми към съответните министри. Фондовете се създават само със закон, като в закона се посочват задачите и източниците на средства на съответния фонд и министърът, който има правомощия във връзка с фонда.

Бюджетно подпомагане за оперативни разходи – включва разходи за актуалното предоставяне на услугата като отговорността на собственика е да осигури оперативните разходи, непокрити от нормативното попомагане.

През **2003г.** бе приет **нов закон**, според който се създава нов *Централен фонд за подпомагане* на НПО в тяхната оперативна дейност. Източник на средства за фонда е и данък 1%, а правителството удвоява сумата.

В Унгария съществува и нефинансово подпомагане от местна власт – местните власти могат да предоставят безплатно сгради за създаването на т. нар. „нестопански центрове“. В периода 1998-2002 година стотици унгарски НПО получават недвижима собственост от местните власти.

Според правителствен указ от 1993г. съществува *такса за персонална помощ на потребителя*. Услугата е безплатна, ако бенефициентът няма доходи или живее в социална институция, няма спестявания, недвижима собственост или някой, който да се грижи за него.

Законът определя два вида такси:

- институционална – установява се от институцията, която предоставя услугата и се определя и плаща от финансиращата агенция на институцията;
- персонална такса – размерът се определя от ръководителя на институцията, като тя се плаща от бенефициента и не надвишава институционалната такса.

Съгласно Закона за местното самоуправление от 1990г. съществуват **четири начина за предоставяне на социални услуги:**

1. Услугите се предоставят само от местната власт – финансирането е от местния бюджет;
2. Влизане в договорни отношения с частни доставчици (включително чрез концесии) – сключват се с предимно частни компании или предприятия, по-рядко държавна институция;
3. Чрез сдружения на общините или чрез друга община;
4. Прехвърлянето на отговорността за предоставяне на услугите на частния сектор чрез приватизация и договаряне като това се реализира чрез договор, който може да се сключи с всеки правен субект (включително и НПО), но самото договаряне на услугите не може да бъде делегирано.

Местната власт сама решава кой от горепосочените начини за предоставяне на публични услуги ще избере.

В Унгария не съществува законово установена задължителна процедура за предоставяне на средства. Процесът е слабо регулиран и всяка местна власт може да създаде собствен механизъм за провеждането на конкурси и договаряне. По-малките общини нямат изработена специална процедура за договаряне и сключване на договор на основата на всеки отделен случай или според приетата обичайна практика.

Обучението на социалните работници се води както в университетите, така и в колежи. Благодарение на силната активност на Унгарската асоциация на училищата по социална работа и на Асоциацията на социалните работници практически няма образователна структура, която да не участва в билатерални контакти със западноевропейски и американски университети и да не адаптира съвременни специализирани методологии в областта на социалната работа [6].

Като страна-членка на Европейския съюз и Унгария успешно копира и прилага утвърдени демократични практики в социалната сфера. Съвременната унгарска социална работа вече отговаря на всички установени стандарти и критерии в тази насока. НПО успешно се внедряват в сферата на социалните услуги и ефективно си партнират с местните власти, след установените процеси на децентрализация. Държавата е най-вече в ролята на наблюдател и коректор, при необходимост. Извършените реформи в социалната, здравната и образователната сфера осезаемо довеждат до повишаване качеството на живот на съвременните унгарци.

References:

1. Dimitrova, M. i dr. Dogovaryane na sotsialni uslugi mejdu darzhavata i NPO: Angliya, Germaniya, Polsha, Ungariya, Chehiya i praktikata v Balgariya. S., 2004.
2. Dimitrova, S. i dr. Standarti i kontrol na sotsialnite uslugi v Evropa. Sravnitelno-praven analiz. S., mart 2004.
3. Ivanov, B., A. Indzhova. Koordinirane shemite za sotsialno osiguryavane v stranite ot ES. S., 2015.
4. Kasakova, M. Pravata v oblastta na sotsialnoto osiguryavane na horata, koito rabotyat v stranite ot ES. G., 2008.
5. Stoyanova, V. Sotsialna zashtita na naselenieto v usloviyata na prehod. Dni na naukata. V. Tarnovo, 1998.
6. Todorova, E. Realnata pomosht: Profesionalno institucionalizirane i prakticheski aspekti na sotsialnata rabota. S., 1999.
7. Todorova, K. Obrazovaniето po sotsialna rabota otvan i otvatre – evropeiski izmereniya. Obrazovaniye, XI, 2002, N 2, s. 29-35.
6. Vashite prava na sotsialna sigurnost v Chehiya. Evropeyska komisiya, 2012.